

जाहिरगतीचे दर.

बारान्त पन्नावर चौकशी करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

बारिक वर्गणी
रु. ४
(टपाल इंग्रजी माफ)
किरकोट अंकास
दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ९

पुणे, बुधवार, तारीख २१ जुलै, १९४३

अंक २९

वाळकांचे खरे मित्र

पावसाळ्यांत लहान मुलें आजारी पडतात याचें कारण त्यांच्या आरोग्याची नीट काळजी घेतली जात नाही

पुण्याच्या रसशाळेचीं

- बालजीवन
- कुमारी आसव
- कुटजारिष्ठ
- अस्थिपोषक
- नागगुटी
- बाळगोळी
- ज्वराघ्नवटी

हीं औषधें संमर्ही बाळगून त्यांचा बेळींच योग्य उपयोग केल्यास मुलें गुटगुटीत व आनंदी राहातील.

: आमचीं केदें :

मुंबई, पुणे, नागपूर, उमरावती, सांगली, कोल्हापूर, हुबळी.

पुणे मुख्य दुकान—गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे.

आयुर्वेद रसशाळा, पुणे लि.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

आधिकृत भांडवल	रु.	२,००,००,०००
षसल सालेलें भांडवल	रु.	१,००,००,०००
रिझर्व फंड	रु.	१,२०,५०,०००

मुख्य कचेरी: ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.

मुंबईमधील शाखा: बुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काळबादेवां आणि मलबार हिल.

इतर शाखा: अहमदाबाद (भद्र, मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस ब्रिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), बांदे (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (क्लॉइड स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बडा बजार), कलकत्ता (चौरंगी स्केअर), जमशेदपूर, कराची, नागपूर (किंगज्वे), नागपूर (इतबागी बजार), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत, भुज (कच्छ).

लंडन एजन्ट्स: बेस्टमिन्स्टर बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स: सर सुनीलाल धी. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अभ्यस), धी. अंबालाल सारामाई, सर जोसेफ के. नार्ट, मि. ए. गेहिस, सर कावसजी जद्दगिर, बॅंगेनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दानी, धी. रामनिवास रामनारायण.

करंट डिपॉझिट अकाउंट्स :

दररोजच्या रु. १०० ते रु. १,००,००० एकमेव्या शिल्लेवर ३% दरानें ब्याज दिलें जातें. रु. १,००,००० वरिल ब्याज हास योजनेने दिलें जातें. सहामाही अखेर ब्याजाची किमान रकम ५ रु. पेक्षा कमी झाल्यास ब्याज दिलें जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेविंग बँक देवी योग्य ब्याजानें स्वीकारल्या जातात. ब्याजाचे दर पत्रद्वारे.

बिल्स व सेटलमेंट्समार्फे बँक एक्सच्युटर व ट्रेडी म्हणून काम करते. सर्व तऱ्हेचे ट्रेडीचे काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत.

बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजंट:—टी. आर. लालवाणी.

महाफुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चांत काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोवदला घ्या.

गिरगांव

मुंबई नं. ४

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

दि कॉमनवेलथ

अॅग्युरन्स कं. लि. पुणे यांतच आपला
विमा उतरा.

ठिकठिकाणी सदर अटीवर एजन्सीज देणें आहेत.

मेरा अगर लिहा:—

ल. व. भोपटकर,

एम. ए. एज्युरन्स बी.,

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

संरक्षण - सुरक्षितता - सेवा
हेंच आमचें ध्येय.

दि ऑंध म्युच्युअल

लाइफ अॅग्युरन्स सोसायटी लि. पुणे.

महाराष्ट्राची पहिली प्रगतिपर विमा संस्था

मेहनती व उत्साही प्रतिनिधि पाहिजेत.

आतांच लिहा:—

मुंबईचे चीफ एजन्टर
के. डब्ल्यू. फडके,
फडके गणपतिवाडी, गिरगाव,
बक रोड, मुंबई ४.

हेड ऑफिस,
'रामनिवास' लक्ष्मी रोड,
पुणे शहर.

विविध माहिती

न्यू फौंडलंड

न्यू फौंडलंडने मुचविठें, तर कॅनडा त्या देशास कॅनडाचा दहावा प्रांत ह्या नात्याने सामील करून घेण्यास तयार होईल, परंतु ह्या बाबतीत न्यू फौंडलंडकडूनच विनंति आली पाहिजे, असे कॅनडाचे मुख्य प्रधान मि. मॅकेंझी किंग ह्यांनी कनेडियन पार्लमेंटांत सांगितले. न्यू फौंडलंड ही सर्वांत जुनी (१५८३) ब्रिटिश वसाहत उत्तर अमेरिका संघांत सेंट लॉरेन्स नदीच्या मुखाचे पूर्वेस असून तिचे क्षेत्रफळ ४३ हजार चौ. मैल आहे. लोकसंख्या २३ लक्ष आहे. १९३३ साली न्यू फौंडलंडची आर्थिक परिस्थिति अतिशय बिघडून त्याला ग्रेट ब्रिटनकडे याचना करावी लागली होती.

दि महाराष्ट्र एक्चेंज बँक, लि., उडपी

वरील बँकेने २५ लक्ष रुपयांचे ऑर्डिनरी भाग ३ मे १९४३ रोजी विक्रीस काढले, ते सर्व संपून ता. १७ मे रोजी त्यांची विक्री बंद झाली. बँकेच्या कोल्हापूर शाखेचे उद्घाटन २६ जून रोजी झाले. चिपळूण व रत्नागिरी येथे तिच्या शाखा उघडण्यास निघणार आहेत.

कॉलेज ऑफ कॉमर्स, पुणे

ढेकन एज्युकेशन सोसायटीच्या नव्या कॉमर्स कॉलेजचे उद्घाटन शनिवार ता. २४ जुलै रोजी टाटा सन्स लि. चे सर अर्जेर दलाळ, आय. सी. एस. (रि.) ह्यांचे हस्ते होईल. त्यावेळी सांगलीचे राजेसाहेब अध्यक्षस्थान स्वीकारतील.

इंडियन बँक लि., मद्रास

वरील बँकेस २० जून अखेरच्या सहामाहीत ५ लक्ष, ४० हजार रुपये नफा झाला.

सर जहांगिर कोयाजी

सर जहांगिर कोयाजी, अर्थशास्त्रज्ञ, हे आपल्या वयाच्या ६७ व्या वर्षी नुकतेच मरण पावले. १९११ ते १९३० पर्यंत ते कलकत्ता येथील प्रेसिडेन्सी कॉलेजमध्ये प्रोफेसर होते. पुढे ते आंध्र विश्वविद्यालयांत गेले. १९२८ साली त्यांस सर हा किताब मिळाला. इंडियन फिस्कल कमिशन व रॉयल कमिशन ऑन इंडियन करन्सी अँड एक्सचेंज ह्या दोन वादशाही कमिशनसुद्धा त्यांची नेमणूक झाली होती. १९२३ साली हिंदी आर्थिक परिषदेचे ते अध्यक्ष होते.

वार्षिक उत्पन्नापेक्षा राष्ट्रीय कर्ज मोठे

अमेरिकेच्या राष्ट्रीय कर्जाचा आंकडा आतां त्या देशाच्या वार्षिक उत्पन्नापेक्षा अधिक भरून लागला आहे. जगातील बहुतेक देशांचे राष्ट्रीय कर्ज त्यांच्या वार्षिक उत्पन्नाच्या किती तरी पट असते.

विजापूर दुष्काळ निवारण फंड

वरील फंडाचा आंकडा आतां ४ लक्ष, ३२ हजार रुपये झाला आहे.

हिंदी युद्धसर्वांची वाढती कमान

एप्रिल, १९४२ ९,१७,००,००० रु.

एप्रिल, १९४३ १५,५१,००,००० रु.

सरासरी रोजची वाढ २१ लक्ष रु.

ब्रिटिश संस्कृतीचा व इंग्रजी भाषेचा प्रचार

ग्रेट ब्रिटनसंबंधी माहिती व इंग्रजी भाषा ह्यांचा विस्तृत प्रमाणावर फैलाव करण्याकरिता आणि इतर देशांशी सांस्कृतिक संबंध वाढविण्याकरिता स्थापन झालेल्या ब्रिटिश संस्थेस १९४३ मध्ये सर्व करण्याकरिता ब्रिटिश सरकारने २० लक्ष पौंडांची ग्रेट मंजूर केली आहे.

नवीन पावली

ऑगस्ट, १९४३ पासून पुढे सरकारी टांकसाळीत काढल्या जाणाऱ्या पावल्यांना सध्याच्या अघेल्याप्रमाणे कंगोरा ठेवण्यांत येणार आहे. त्यामुळे सोऱ्या पावल्या काढणे कठीण होणार आहे. जुन्या पावल्या पूर्वीप्रमाणेच व्यवहारांत सेवल्या राहातील.

टाटा आयर्न अँड स्टील कं. लि.

वरील कंपनीला ३१ मार्च, १९४३ अखेर संपलेल्या वर्षी ३ कोटी, ९७३ लक्ष रुपये नफा झाला. गेल्या वर्षीच्या नफ्याची रक्कम ५ कोटी, १२३ लक्ष रुपये होती. नफ्यातील घटीमुळे कंपनी रिझर्व्हे फंडांत १ कोटी रुपयांपेवजी ३५ लक्ष रुपयेच टाकू शकली.

३% १९६३-६५ कर्जरोखे

३% १९६३-६५ च्या हिंडुस्थान सरकारच्या कर्जरोख्यांची विक्री १५ कोटी रुपयांचे कर्जरोखे सपतांच ता. ५ जुलै रोजी बंद करण्यांत आली.

५० लक्ष ऑस चांदी

१९४३ च्या पहिल्या सहामाहीमध्ये औद्योगिक उत्पादनासाठी व चलनासाठी ग्रेट ब्रिटनला ५० लक्ष ऑस चांदी पाहिजे होती, त्यापैकी ११३ लक्ष ऑस चांदी कॅनडाने पुरविण्याचे मान्य केले व ३८३ लक्ष ऑस चांदीची हमी अमेरिकेने घेतली. अमेरिकेने दिलेली चांदी ऑसास ऑस ह्याप्रमाणे परत देण्याचे ग्रेट ब्रिटनने मान्य केले आहे.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... २२६	—माल गहाणावरील क-
२ ब्रिटिशांची हिंदी बाजार- पेठ ... २२७	जांचे नियंत्रण.
३ मि. चर्चिल हांची दिनचर्या ... २२८	७ शेअर बाजार ... २३०
४ कॉमनवेल्थ विमा कंपनी २२८	८ अमेरिकन फिल्म कंपन्या- चे येणे.... २३०
५ गिन्सबॅक ... २२८	९ ब्रिटिश जीवनाचे चित्रि- करण. ... २३०
६ स्फुट विचार ... २२९	१० रस्ते आसण्याची कमिटी २३१
गव्हाचा जागतिक पुरवठा —भांडवलाच्या उभारणी- वर निबंध—गंधकाराएवजी काळशाचा उपयोग	११ इंडर्न बँकेचा आढावा २३१
	१२ ग्रेट ब्रिटनमधील कुपन- पुस्तक ... २३१
	१३ टाटा आयर्न अँड स्टील कंपनी ... २३१

अर्थ

बुधवार, ता. ११ जुलै, १९४३

ब्रिटिशांची हिंदी बाजारपेठ

युद्ध समाप्तीनंतर ब्रिटिश निर्गत पुनः सुरू होणार हिंदुस्थानातील गेल्या चाळीस वर्षांतील औद्योगिक प्रगतीचा आढावा लंडन येथील टाइम्स पत्राच्या एका बातमीदाराने नुकताच घेतला, तो बराच उद्बोधक आहे. युद्धानंतर ग्रेट ब्रिटनने आपला निर्गत व्यापार फार मोठ्या प्रमाणावर वाढवल्याखेरीज त्या देशांतील लोकांच्या रहाणीचे युद्धापूर्वीचे मान टिकणे शक्य नाही. ह्यासाठी, निर्गत व्यापाराची आसणी आजपासूनच करून ठेवण्याचा प्रयत्न त्या देशाचे सरकार व कारखानदार करित आहेत. युद्धानंतरच्या काळांत हिंदुस्थान देश ग्रेट ब्रिटनला गिन्हाईक ह्या नात्याने किती उपयोगी पडेल ? ब्रिटिश माल हिंदुस्थानांत पुनः कसा खपू लागेल ? हिंदी गरजांचा नीट अभ्यास करून त्यांस अनुसरून कोणत्या प्रकारचा माल हिंदुस्थानांत पाठवता येईल ? इत्यादि प्रश्नांचा विचार ग्रेट ब्रिटनमध्ये चालू आहे. ह्या दृष्टीने खालील आढावा उपयुक्त वाटेल. त्याबरोबरच, हिंदुस्थान सरकारचे एक माजी टायरेक्टर ऑफ इन्फर्मेशन मि. कोटमन ह्यांस ब्रिटिशांना आपली हिंदी बाजार पेठ पुनः मिळविण्यास अडचण पडणार नाही असे वाटते. ह्या दोन्हींचा निष्कर्ष मात्र एकच निघतो. सोळाव्या शतकाच्या अखेरीपर्यंत हिंदुस्थान हा देश उद्योगधंद्यांत अग्रेसर होता. सतराव्या शतकांत ईस्ट इंडिया कंपनीने हिंदी कापडास युरोपमध्ये बाजारपेठ निर्माण केली, परंतु पुढे इंग्लंडमध्ये ह्या कापडाचे आयातीवर निबंध घालण्यांत आले व लँकेशायरच्या गिरण्यांचे कापड हिंदी कापडास मागे सरू लागले. यंत्रावर तयार होणाऱ्या ब्रिटिश कापडाने आशियातील सर्व देशांत हिंदी कापडाशी स्पर्धा करून हिंदी धंदा पार बसवून टाकला. तेव्हापासून, तयार मालासाठी हिंदुस्थान परदेशांवर अवलंबून राहू लागला. चालू शतकाच्या प्रारंभी हिंदी उद्योगधंद्यांच्या स्थापनेस व वाढीस नव्याने चालना मिळाली. १९०७ साली टाटा आयर्न अँड स्टील कंपनीची स्थापना झाली व १९१५ साली टाटा हेव्ही इलेक्ट्रिक कंपनी मुंबईच्या गिरण्यांना बीज पुरवू लागल्या. १९१८ ते १९३९ ह्या मुदतीत हिंदी कार-

सान्यांची संख्या ३ हजारांपासून १० हजारांवर गेली. इतके असूनहि, उद्योगधंद्यांवर पोट भरणाऱ्या लोकांची संख्या अजूनहि फारच थोडी आहे. पोलाद, सिमेंट, साखर, कागद, कांच सामान, साबण, विजेचे दिवे, रंग, इत्यादींच्या उत्पादनास हिंदुस्थानांत चालना मिळाली आहे. हे बहुतेक सर्व धंदे हिंदी भांडवलाने स्थापन झाले असून ते हिंदी व्यवस्थेसाठीच आहेत. ताग, कोळसा, चहा, इत्यादि धंद्यांत युरोपियन देशांशी प्रमाण मोठे असले तरी त्यांत गुंतलेल्या भांडवलाचा अधिकाधिक अंश हिंदी लोकांच्या हाती येत आहे. कपास कापडाचा धंदा बहुतांशी हिंदी मालकांचा आहे; तागाच्या धंद्यातील भांडवलापैकी ७०% भांडवल हिंदी आहे. साखरेच्या धंद्यांत परदेशी भांडवलास वाव मिळालेला नाही.

हिंदी उद्योगधंद्यांच्या वाढीची प्रमुख कारणे, जकातीचे धोरण ठरविण्यास हिंदुस्थान सरकारास १९१९ साली मिळालेली परवानगी व १९२३ साली हिंदुस्थान सरकारने स्वीकारलेले मर्यादित संरक्षणाचे धोरण, ही होत. मध्यवर्ती सरकार हे लोकमता-नुवर्ती झाले, म्हणजे जकातीचे धोरण ठरविण्याच्या मुभेचा पूर्णपणे उपयोग करून घेतला जाईल व हिंदी उद्योग धंद्यांस जोराची चालना मिळेल, असे टाइम्स पत्राच्या बातमीदाराने सुचविले आहे. युद्धाने हिंदी परराष्ट्रीय व्यापाराच्या परिमाणांत सखळ उदरून दिली आहे. १९३८ साली हिंदुस्थानाचे परराष्ट्रातील देणे ३७३ कोटी पौंड होते, त्यापैकी १९४२ अखेर फक्त ९३ कोटी पौंडच राहिले व तेहि आता फेडून टाकण्यांत आले आहे. उलट हिंदुस्थानचे इंग्लंडमधील येणे फुगत चालले आहे व हिंदुस्थान आणि ग्रेट ब्रिटन ह्यांचेमधील घेणेकरी व देणेकरी ही पूर्वीची भूमिका आता पार उलटली आहे, युद्धसमाप्तीनंतर हिंदी उद्योगधंदे स्वतःच्या भांडवलाने व हिंदी देखरेखीसाठीच उत्तम तऱ्हेने चालू असलेले आढळतील. ग्रेट ब्रिटनला चावी लागणारी वार्षिक व्याजाची खंडणीहि बंद होईल. हिंदी उद्योगधंद्यांच्या वाढीमुळे ब्रिटिश निर्गत-व्यापारांत घट होईल, असे मानण्याचे मात्र कारण नाही. हिंदी लोकांच्या रहाणीचे मान वाढले, म्हणजे त्यांच्यासाठी रेल्वे, मोटारी, ट्रॅन गाड्या, इत्यादि अधिक लागतील; घरे चांगली बांधण्यांत येऊ लागतील; नव्या नव्या उद्योग धंद्यांसाठी यंत्र सामग्रीची गरज लागेल. ब्रिटिशांची भांडवलाची मरमिठी सुटल्यानंतर ह्यांसाठी लागणारा माल ग्रेट ब्रिटनकडून घेण्यास हिंदी लोकांचा विरोध रहाणार नाही. रशिया आणि जपान ह्या देशांनी योग्य मोबदला देऊन भांडवल व तज्ञ सहा मिळविला, तसेच हिंदुस्थानास करता येईल. त्यामुळे, ब्रिटिश भांडवलाच्या गुंतवणुकीस पुनः वाव निर्माण होईल, असे टाइम्सच्या बातमीदाराचे भाकित आहे. हिंदी उद्योग धंद्यांच्या वाढीमुळे ब्रिटिश भांडवलाची हिंदुस्थानांत गुंतवणूक व ब्रिटिश मालाची हिंदुस्थानांत आयात ह्यांस आळा बसणार नाही, असा त्याचा मयितार्थ आहे.

हिंदुस्थान सरकारचे एक माजी टायरेक्टर ऑफ पब्लिक इन्फर्मेशन, मि. जॉन कोटमन, ह्यांनी आपल्या भाषणांत, युद्धोत्तर ब्रिटिश-हिंदी व्यापारास किती वाव आहे, ह्याची नुकतीच छाननी केली. टाइम्सच्या बातमीदाराने हिंदी उद्योगधंद्यांच्या विकासासंबंधी व्यक्त केलेल्या विचारांपेक्षा मि. कोटमन ह्यांचे विचार जरा वेगळ्या स्वरूपाचे आहेत. हिंदुस्थानांतील शेकडा ९० लोक शेतीच्या धंद्यावर अवलंबून आहेत. चांगली उद्योगधंदे विशेषतः दारूगोळ्यांचे उत्पादन वाढले असले, तरी ह्या बाबतची मागासलेपणाची परिस्थिती टवकर बदलेल असे त्यांस वाटत नाही. हिंदी लोकांची

प्राप्ती मात्र वाटत आहे, असे त्यांस वाटते. इतर कोणत्याही देशांपेक्षा हिंदुस्थान हा युद्धानंतर सट्टा राहिलेला आढळेल. ब्रेट-व्हिटनशी अधिकारिक व्यापार त्यास करावा लागेल. हिंदुस्थानाच्या गरजेप्रमाणे माठ पुरवठा, तर टॅकशापरत हिंदुस्थानांत पूर्वी मिळाली नाही एवढी मोठी बाजारपेठ मिळेल, असे त्यांनी सांगितले. लंडन टाइम्सच्या बातमीद्वारास हिंदी उद्योगवंदे वाटती असे तरी वाटते; त्यांची वाढ ब्रिटिश निर्मातेस आड येणार नाही, एवढेच तो म्हणतो. मि. कोटमन ह्यांस हिंदी उद्योगवंद्यांची वाढ बिडकूट चिंताजनक वाटत नाही व आणखी बराच दीर्घकाळ हिंदुस्थान हा शेतीप्रधानच रहाणार असे त्यांचे मत आहे. परंतु दोघांचे महत्त्वाच्या बाबतीत मात्र ऐकमत्य आहे. युद्धोत्तर काळांत ब्रिटिश माठाची हिंदुस्थानांत वाढत्या प्रमाणावर निर्गत होण्यास वाव आहे आणि त्यासाठी ब्रिटिश कारखानदारांनी आतांपासूनच योग्य ती पूर्वतयारी करावी, असे दोघांचेहि सांगणे आहे. हिंदी सरकार व कारखानदार ह्यांपासून कोणता बोध वेणार ?

मि. चर्चिल ह्यांची दिनचर्या

मि. चर्चिल ह्यांचा एक दिवस म्हणजे सामान्य माणसाचे दोन दिवस होतात, इतके ते दररोज काम करतात. चोवीस तासांपेकी अठरा ते एकोणिस तास त्यांचे कामांतच जातात. उठल्याबरोबर ते सर्व वर्तमानपत्रे भराभर वाचतात. रात्री झोपेत उठून कडाविण्याइतकी महत्त्वाची वृत्ते नसतील ती सकाळी ह्यांस निवेदन केली जातात. त्यांस पाहिजे त्या सेक्रेटरीबरोबर त्यांची बोलणी नंतर सुरू होतात. सर्व सेक्रेटरी नेहमी तेथे हजर पाहिजेत; कारण कोणास काम पडेल, ह्याचा नेम कोणी सांगवा ? अंधरूणांतून उठून बाहेर येण्यापूर्वीच मि. चर्चिल हे आपल्या मंड्यांशीं सलबते सुरू करतात व निर्णय ठरवितात. सकाळच्या चहाचे वेळी सेक्रेटरी पाठांमार्गे उभा असतोच. "हं, बे लिहून" असे मि. चर्चिल केव्हां म्हणतील, ह्याचा नेम नाही. दुपारपर्यंतचा वेळ निरनिराळ्या प्रश्नांची वेगवेगळ्या मंड्यांशीं व परराष्ट्रीय पुढ्यांशीं चर्चा करण्यांत जातो. दुपारच्या जेवणास मिसस चर्चिल व चौतुंबीय मंडळी ही बहुधा हजर असतात. जेवतांनाचा वेळहि थाया जाऊ नये, म्हणून कोणी तरी मंत्री भोजनास बोलाविलेले असतातच. त्यानंतर, कामाच्या सवडीप्रमाणे, अर्धा तास ते विश्रांति घेतात. कॉन्स सभेत हजर राहून भाषण करण्याची अथवा चर्चा ऐकण्याची आवश्यकता असेल, तर ते पार्लमेंटकडे जातात, नाही तर पुनः मुलासती व भेटी ह्या सुरू होतात त्या रात्रीपर्यंत चालतात. अमेरिकन दृष्टिकोणास मि. चर्चिल हे विशेष महत्त्व देतात, व अमेरिकन पुढारी इंग्लंडला आला तर त्यास ते एकदा तरी जेवणास बोलावल्याखेरीज रहात नाहीत. रात्रीचे जेवण संपले, की पुनः कामास प्रारंभ ! काम विशेष महत्त्वाचे असेल, तर सकाळपर्यंत त्यांस जाग्रण होतें. रात्रीच्या चर्चेवर विचार करून सकाळी उठल्याबरोबर ते सेक्रेटरींना आपला निर्णय लिहून घेण्यास सांगतात. मि. चर्चिल ह्यांचा उत्साह दांडगा आहे. कधी कधी ते लवकर चिडतात. विशेषतः कामांत चूक त्यांना मुट्टीच सपत नाही. त्यांचे वय ६९ वर्षे आहे.

कॉमनवेलथ विमा कंपनी, लि., पुणे

वरील कंपनीची १४ वी वार्षिक सभा ४ जुलै रोजी भरली होती, त्यावेळी विमा कायद्याच्या ३३ व्या कडमानुसार ३१ डिसेंबर, १९४१ अखेरच्या कंपनीच्या मूल्यमापनास अनुसरून हिशोबांत केलेली सुधारणा, डायरेक्टरांचा रिपोर्ट, ताळेबंद इत्यादीस मंजुरी देण्यांत आली. अहवालाचे साली सुपरिटेण्डेंट ऑफ इन्सुरन्सने कंपनीच्या परिस्थितीची चौकशी करवून तिच्या लाइफ फंडांत कमी असलेल्या ५,००,४८० रुपयांच्या तुटीची भरणाई करण्यास सांगितले, त्याप्रमाणे नवीन भांडवल काढून व इतर व्यवस्था करून कंपनीने अंक्वअरीचे सनाधान केले. मि. सी. डी. शार्प, एफ. आय. ए. ह्यांनी केलेल्या मूल्यमापनांत ३१% चा दर गृहीत धरला होता; म्हणजे मूल्यमापन अगदी कमी झालेले आहे. ३१ डिसेंबर १९४१ च्या मानाने आतां भरणा झालेल्या भांडवलांत सुमारे ३१ लक्ष रुपयांची भर पडलेली आहे. कंपनीच्या स्वर्चाचे प्रमाण १९३३-१९३७ ते १९४० पर्यंत ४०% च्या खाली कधीच नव्हते. ते १९४१ साली ३१.१९% झाले व १९४२ मध्ये तर ते २५.५% पर्यंत खाली उतरले. लाइफ फंडाची रकमहि ३१.३ लक्ष रुपये झाली आहे. कॉमनवेलथवर आलेल्या अनेक अडचणीस तोंड देऊन, तिच्या बोर्डाचे नेते (अध्यक्ष), प्रमुख व्यवस्थापक (मॅनेजिंग डायरेक्टर), कायदेशीर सहाय्यार व सर्व बाबतींत लक्ष घालून तिला वाचविणारे तिचे भरभकम संरक्षक ह्या सर्व नात्यांनी श्री. ल. ब. भोपटकर ह्यांनी कंपनीची अमूल्य कामगिरी बजावली आहे. अवघड परिस्थितीतहि १९४२ साली कंपनी १५,६०,२४७ रुपयांचे काम पुरे करू शकली, ह्यावरून महाराष्ट्रांत तिचे वडल आपुलकी किती वाढत आहे, हे दिसून येते. ज्या विद्वट परिस्थितीत श्री. भोपटकर यांनी कंपनीची सूत्रे हाती घेतली ती लक्षांत घेतली व तिची आजची प्रतिष्ठित व निकोप स्थिति पाहिली म्हणजे श्री. भोपटकर ह्यांच्या कर्तव्यगारीची कल्पना येईल. कांही घटनेमुळे कंपनीच्या भविष्यकाळावद्दल साशंकता निर्माण झाली होती, ती दूर झाली असून नवे फायदेशीर उपक्रम हाती घेण्यास आता ती सुसज्ज झाली आहे. १९४३ च्या पहिल्या सहामार्हांतच कंपनीकडे आलेल्या कामावरून एक दोन वर्षांत कामाच्या आंकड्यांचे बाबतीत ती पूर्वीचे उच्च स्थान प्राप्त करून घेईल, असे वाटते. विमेदारांच्या हिताच्या दृष्टीने, तिची मजबुती आजहि निर्विवाद आहे.

रिझर्व्ह बँकेसंबंधी तुलनात्मक तक्ता

(इश्यू विभाग : आकडे कोटि रुपयांचे)

१ सप्टेंबर, १९३९	एक वर्षापूर्वी	९ जुलै, १९४३	
सेटल्या नोटा	१७२.४४	४४६.७८	७३७.६१
स्टॅलिंग रोस्	५९.५०	२६६.८५	५७०.७८
हिं. सरकारचे रोस्	३७.३९	१२२.२९	११८.४१
सेटल्या व बँकिंग विभागांतील मिळून		७४८.२५	कोटि रुपयांच्या चलनी नोटांस ५७०.७८ कोटि रुपयांचे स्टॅलिंग रोस्, ११८.४१ कोटि रुपयांचे हिंदुस्थान सरकारचे रोस्, ४४.४१ कोटि रुपयांचे सोने (नाणी घरून) व १४.६३ कोटि रुपयांची नाणी ह्यांचे तारण आहे.

स्फुट सूचना

गव्हाचा जागतिक पुरवठा

अमेरिका, कॅनडा, अर्जेटिना, व ऑस्ट्रेलिया हे देश गव्हाच्या निर्गर्तात अग्रेसर आहेत. त्या सर्वांत १९४२-४३ मध्ये पीक चांगलें आलें आहे. १९२८ सालाखेरीज बाकी कोणत्याही वर्षी इतकें मोठें पीक आलें नव्हतें. गव्हाचा साठाहि आतांपर्यंत कोणत्याच वर्षी इतका शिल्लक नव्हता. हा गहू वगळ चार देशांची वार्षिक मामुली गरज भागवून व नेहेमी इतका साठा शिल्लक ठेवून पूर्वीच्या मानानें चौपटीपेक्षा अधिक निर्गत करण्यास पुरेसा आहे. युद्ध संपल्यावर कित्येक देशांत उपासमार होऊं लागेल, त्यावेळीं ह्या साठ्याचा उपयोग होईल. ग्रेट ब्रिटनमध्ये १९३८ सालीं ७ कोटी बुशेल गहू तयार झाला होता; १९४१ सालीं त्याचा आकडा ९ कोटी बुशेल झाला व १९४२ च्या उत्पादनाचा आकडा १२३ कोटी बुशेल, असा आहे. गेल्या ७५ वर्षांत ग्रेट ब्रिटनमध्ये एवढें पीक निघालें नव्हतें. तथापि ब्रिटिश गरज भागविण्यासाठी गव्हाची आयात करणें जरूर पडतेंच. रशियांतील गव्हाच्या परिस्थितीचें वर्णन " असमाधानकारक, परंतु आवाक्याबाहेर नाही " असें करण्यांत आलें आहे. खालील तक्ता प्रमुख चार राष्ट्रांतील गव्हाची परिस्थिति दर्शवितो:—

अमेरिका, कॅनडा, अर्जेटिना व ऑस्ट्रेलिया ह्यांतील गहू.

(कोटी बुशेल)

पिकाचें वर्ष	मूळ साठा	नवीन पीक	एकूण पुरवठा	अंतर्गत रूप	वाढावा	निर्गत
१९३४-३९ सरासरी	४१	१३८	१७९	९५	८४	४४
१९३९-४०	६४	१६१	२२५	९६	१२९	५०
१९४०-४१	७९	१७३	२५२	९६	१५६	५५
१९४१-४२	१,१२	१६५	२७७	९७	१७९	३७
१९४२-४३	१,४२	१९६	२३८

भांडवलालाच्या उभारणीवर निर्बंध

हिंदुस्थान सरकारने ९४ वा डिफेन्स ऑफ इंडिया नियम म्हणून कंपन्यांच्या उभारणीवर बंधन घातलें, त्यास दोन महिने होत आले. मध्यवर्ती सरकारचे पूर्वसंमतीशिवाय भांडवल उभारण्यास व जाहीर रीतीने रोखे विकण्याची योजना करण्यास ह्या नियमानें बंदी केली. ह्या नियमासंबंधी एक खुलासा सरकारने पुढें प्रसिद्ध केला व आतां त्या नियमाचें व त्याचे मागील सरकारी धोरणाचें आणखी स्पष्टीकरण करण्यांत आलें आहे. युद्धप्रयत्नास प्रत्यक्ष सहाय्य करतील अशाच नव्या उद्योगांस सरकार प्रोत्साहन देईल. निदान, लोकांच्या जीवनास अत्यावश्यक असलेल्या जिनसांचें उत्पादन नवीन उपकरणांस लवकर हातीं घेतां आलें पाहिजे. चैनीच्या वस्तूंच्या उत्पादकांनीं सरकारच्या संमतीची अपेक्षा करूं नये. चालू युद्धप्रयत्नास हातभार लावून पुढेहि उपयुक्त ठरतील अशाच कारखान्यांच्या स्थापनेस भांडवल पुरवठा करणाऱ्या कंपन्यांकडे सरकार सहानुभूतिपूर्वक पाहिल. बँका, विमा कंपन्यां, ट्रस्ट कंपन्या, इत्यादींचे मार्फत सरकारी रोख्यांत गुंतवणूक होते

हे खरे असलें तरी ह्या संस्थांकडून भरमसाठ साठा करणारे व सड्डे-बाज ह्यांसहि कर्जे मिळू शकतात, ह्या गोष्टीची सरकारास जाणीव आहे. ज्या यंत्रसामुग्रीची ऑर्डर दिलेली आहे परंतु प्रत्यक्ष यंत्रसामुग्री युद्धानंतर हातीं येणार आहे, अशासाठी लागणारे भांडवल कंपन्यांनीं उभारण्यास सरकार संमति देईल; परंतु जमा झालेले पैसे मध्यंतरीच्या काळांत सरकारी रोख्यांत गुंतविण्याची अट त्या कंपन्यांवर घालण्यांत येईल. डिफेन्स ऑफ इंडियाच्या नियमांमागील सरकारी धोरणाचा खुलासा वरील स्पष्टीकरणानें होईल. युद्धसमाप्तीनंतर चालू करावयाच्या उद्योगधंद्यांची पूर्वतयारी आज केली तरी चालेल परंतु जमा केलेले भांडवल युद्धसमाप्तीपर्यंत सरकारी रोख्यांतच अडकविलें पाहिजे ही अट चलन. विस्तारास आळा घालण्यास मदत करील. कारण, आज पूर्वतयारी करणारांस त्यावांचून उद्योगधंदे काढण्याचा उपक्रमच करता येणार नाही.

गंधकापेवजी कोळशाचा उपयोग

साखर कारखान्यांत उसाचा रस शुद्ध करण्यासाठी गंधकाचा फार मोठ्या प्रमाणावर उपयोग करण्यांत येतो. गंधक दारु-गोळ्यांच्या उत्पादनांतील महत्त्वाचा घटक असल्याकारणानें व गंधकासाठी हिंदुस्थानास परदेशावर अवलंबून रहावें लागत असल्यामुळे हिंदी साखर कारखानदारांनीं गंधकाची शक्यतो बचत करावी असें हिंदुस्थान सरकारनें मार्गच सुचविलें होतें. भोपाळ संस्थानांतील साखरेच्या धंद्याची नीट घडी बसवून देण्यासाठी त्या संस्थानच्या सरकारनें जावा येथील साखरेचे अनुभवी तज्ज्ञ डॉ. क्लोपेनबर्ग ह्यांना बोलाविलें होतें व ते सध्या संस्थानचे मुख्य केमिस्ट म्हणून काम करित आहेत. त्यांनीं साखरेच्या उत्पादनांत लागणाऱ्या गंधकांत ७५% बचत करता येईल, अशी उत्पादनाची एक नवीन पद्धत शोधून काढून ती यशस्वी रीतीनें उपयोगांत आणली आहे. गंधकापेवजी कोळसा वापरतां येईल व सध्याच्या भट्ट्यांत त्यासाठी आवश्यक ती दुरुस्ती सहज करता येईल, असें त्यांचें म्हणणें आहे. ही नवी पद्धत गंधकाची बचत करणारी असून ती स्वस्तहि पण आहे. बहुचिस्थानांत सांपडणारे कनिष्ठ दर्जाचे गंधक कोळशाचे बरोबर वापरतां येणें शक्य आहे. नव्या पद्धतीत चुनाहि कमी पुरतो. कानपूर येथील इंपीरिअल इन्स्टिट्यूट ऑफ शुगर टेक्नॉलॉजी ह्या प्रभूचा आणखी सोल विचार करित आहे व त्यासंबंधांत प्रयोग चालू आहेत.

माल गहाणावरील कर्जाचें नियंत्रण

हिंदुस्थान सरकारनें एक नवीन डिफेन्स ऑफ इंडिया नियम काढून मालाचे (सोने-चांदी सुद्धा) तारणावर देण्यांत येणारी कर्जे बंद करण्याचा अधिकार स्वतःकडे घेतला आहे. कांहीं विशिष्ट वर्गाशीं व्यवहार अथवा कांहीं विशिष्ट प्रकारचे व्यवहार बंद करण्याचाहि अधिकार त्यांत समाविष्ट आहे. अशा तारणावर अगोदरच कर्ज दिलेले असेल, तर ठराविक मुदतीत तें परत फेडण्यांत आलेंच पाहिजे, अशीहि तजवीज ह्या नियमांत करण्यांत आली आहे. युद्धप्रयत्न नीट चालू रहाण्यांत अडथळा येत आहे अथवा आवश्यक मालाचा पुरवठा कमी पडत आहे, असें सरकारास वाटलें तर सरकार ह्या नियमाच्या आधारेनं योग्य ती उपाययोजना करील. मालाचा साठा गहाण राहून, त्याच्या अभावी लोकांची उपासमार होऊं लागली तर तो माल सर्दीनें बाहेर पाडण्याचा अधिकार अशा रीतीनें सरकारनें स्वतःकडे घेतला आहे.

शेअर बाजार

(श्री. व. वि. लोणकर, एम्. ए., बी. कॉम्.
२४ डे. जि. पुणे ४)

दोस्त राष्ट्रांची सिसिटीवर स्वागी झाली ती जर महिन्या-दोन महिन्यापूर्वी झाली असती तर शेअर बाजाराने आनंदातिशयाने वर उडी मारली असती. मग आज माशी कोठे शिकली, कोण जाणे ! उलट, मागील आठवडाभर बाजाराने सुतकी चेहेरा धारण केलेला आहे. याची कारणमीमांसा मुख्यतः सरकारच्या बँकांना सोने-चांदी व इतर माठार कर देण्यास बंदी करणाऱ्या बट-हुकुमांत सापडेल. किरकोळ लोकांना शेअर गळ्यांत पडला अथवा जरासा मोठा धंदा करावयाचा झाला म्हणजे घेतलेले शेअर गहाण टाकण्यास बँकांचा मोठा आघार वाटतो. त्यांना या हुकुमामुळे हुडहुडी भरल्यासारखी दिसते. त्यांतच मुंबई सरकार बंदी करण्याची धास्ती अजून निवारण झालेली नाही, त्यामुळे या निर्धन गिऱ्यांकांची पत्रापत्र झाल्यास नवल नाही. वास्तविक वरील हुकुमांत शेअर व रोले यांचा उल्लेख दिसत नाही. व मुंबई सरकारला बंदी पद्धत बंद करणे कठीण जाणार आहे. बंदी पद्धतिमुळे सट्ट्यांना जरी उतेजन थोडे-फार मिळत असले तरी तो एक धंदा आहे. कारण त्यांत पैसे उसने देऊन व शेअर तारण घेऊन व्याज देणे असे अथवा शेअर वापरावयास घेऊन त्याबद्दल गाळा देण्याचा असतो. तेव्हा सरकारला हा धंदा मुळातच मारून टाकण्याचे कारण दिसत नाही.

पण या बाजारांत भावना बदलली म्हणजे शेअरची योग्य गुण-किंमत, कंपनीची परिस्थिति, राजकीय आंदोलन, व्याजाचा दर हे सगळे दिसनासे होऊन कोठल्याहि भावांत एकदाचे विकून मोकळे व्हावयाचे अशी नेहमीची प्रवृत्ति आहे. या कोंकरी मनोवृत्तीचा फायदा घेण्यास मंदीवाले सदा एका पायावर तयार असतातच. त्यांच्या विनवुढा-च्या बेचाणीमुळे बाजाराची घसरगुंडी परवामर्षित जाते. सध्या थोडीफार अशीच परिस्थिति निर्माण झालेली आहे. म्हणून धीराचा शब्द यावासा वाटतो की, चालू घट आणखी महिना दीड महिना केवळ भीति म्हणून फार तर टिकेल व आजच्या भावांत जो कोणी खरेदी करील, मग ते शेअर गिरण्याचे, पोलादाचे कशाचेही असोत, त्यास पांच टक्के कर माफ व्याज सुटून थोडा फार नफा दिसल्याशिवाय राहणार नाही. मात्र भावांच्या हेलका-व्याकडे पूर्ण दुर्लक्ष करावयास हवे. ही गोष्ट पूर्ण ध्यानांत ठेवा-वयास हवी की जरी सरकारने चलन वाढीमुळे चढणाऱ्या भावांस गवसणी घालण्यास आरंभ केलेला असला तरी युद्धपूर्व परिस्थिति चलनापुरतीच येण्यास अजून फारच अवकाश आहे. म्हणून व्याजाचे दर उतरल्याखेरीज राहणार नाहीत व त्यास धरून शेअरसंचि भाव आणखी वेढेवाकडे खाली पडणे दूरच पण पुन्हा निश्चित वाढावयासच हवेत. केव्हा वाढतील हे ब्रह्मदेवास सांगणे सुद्धा शक्य नाही. पण आर्थिक घटनांना जर काही महत्त्व असेल तर बाजार टिकलेच पाहिजेत. विल्यात वॉल स्ट्रीट जर्नलचा संपादक 'डॉ' सांगतो की जेव्हा चढत्या भावांत खरेदी विक्रीचे प्रमाण वाढते व पडत्या भावांत कामकाज घटते तेव्हा बाजार तेजीचाच असतो. मुंबई बाजारांतहि अशीच परिस्थिति असल्याने वरील अनुमानास पुष्टी मिळते.

अमेरिकन फिल्म कंपन्यांचे इंग्लंडमधील येणे

ग्रेट ब्रिटनमध्ये अमेरिकन चित्रपट पुष्कळ लोकप्रिय आहेत. तेथे दाखविण्यांत येणाऱ्या चित्रपटांचे उत्पन्न अमेरिकेत न्याव-याच्या मार्गात इतके दिवस बरीच अडचण होती. प्रत्यक्ष ग्रेट ब्रिटनलाच अमेरिकेतून पैसे आणावे लागतात; तेव्हा ग्रेट ब्रिटन-मधून अमेरिकेकडे पैसे कसे पाठविणार ? हुंडणावळीवरील नियंत्रणास प्रारंभ झाल्यापासून, अमेरिकन फिल्म कंपन्यांचे ग्रेट ब्रिटनमधील येणे वाढत चालले होते. त्यांतिल काही भाग दरसाल अमेरिकेकडे पाठविला जाई, तथापि बरीच मोठी रकम पौंडांच्या हिशोबांतच राहिलेली होती. गेल्या ऑक्टोबरमध्ये तिचे डॉलरमध्ये रूपांतर केले, त्याची किंमत ४३ कोटी डॉलर भरली. त्यानंतर पुनः अमेरिकेचे देणे वाढले, ते देऊन टाकण्याची व्यवस्था ब्रिटिश तिजोरीने आता केली आहे. अर्थात् अमेरिकन फिल्म कंपन्यांस सर्व पैसे अनियंत्रितपणे मिळू लागतील, असा त्याचा अर्थ नाही. त्यांवरील विशेष निर्बंध आता रद्द केले असून, अमेरिकेकडे पाठविण्याच्या रकमेचा प्रत्येक अर्ज स्वतंत्रपणे विचारांत घेतला जाऊन रकम पाठविण्यास परवाना दिला जाईल.

ब्रिटिश जीवन व अमेरिकन फिल्ममध्ये त्याचे चित्रीकरण

ब्रिटिश लोकांच्या रहाणीचे चित्रण अमेरिकन चित्रपट कंपन्या करतात, ते कित्येक प्रसंगी चुकीचे असते, असे त्यांस दाखवून देण्यांत आले आहे. ब्रिटिश लोकांच्या रहाणीत आता उच्च-कनिष्ठ हा भेद पूर्वीप्रमाणे राहिलेला नाही व लोकांची रहाणी पुष्कळच बदललेली आहे, असे सांगणारे एक पत्रक अमेरिकन चित्रपट निर्मात्यांकडे नुकतेच पाठविण्यांत आले. एका फिल्ममध्ये कॉमन्स सभेचा देखावा दाखविण्यांत आला त्यांत प्रत्येक सभासदाने उंची कपडे घातलेले व त्याच्या बोलण्यांत रंगेलपणा असलेला वाटला. सभासदांपैकी एकहि मजूरपक्षीय दिसला नाही व एका-चेहि कपडे इर्ष्या विषडलेले नव्हते. अशा तऱ्हेने भडक ब्रिटिश जीवन दाखविणे म्हणजे ब्रिटिश चित्रपटांत अमेरिकन कॉंग्रेसचे सभासद तंबाखू खाऊन थुंकतांना दाखविण्याइतकेच अपमानास्पद आहे, असे सदर पत्रक म्हणते.

टॉवेल, पायमोजे का शर्ट ?

ग्रेट ब्रिटनमध्ये कपड्यांचे रेशनिंग सुरू होऊन बराच काळ लोटला. आता तेथे ह्या कपड्यांत टॉवेलचाहि समावेश करण्यांत आला आहे. त्यामुळे नवीन टॉवेल घेतांना दुसरा एकादा त्याच दर्जाचा कपडा वगळावा लागेल. संबंद कुटुंबास मिळणारी कपड्यांची कूपन्स एकत्र करून, त्यांतून आवश्यक ते कपडे घ्यावे म्हणजे अडचण भासणार नाही व स्वार्थत्याग सुसह्य होईल, अशी सरकारी सात्याची सूचना आहे. प्रत्येक जण आपल्या कूपन्समधून स्वतःचे कपडे विकत घेतो व कुटुंबातील प्रत्येकास लागणाऱ्या टॉवेलस सारख्या जिनसा आणण्यासाठी घरघनिणीला आपले स्वतःचे कूपन सर्चावे लागते, अशी त्यांची तक्रार आहे. वाढले तर प्रत्येकाचे एक एक कूपन कमी करा, परंतु घरांत लागणाऱ्या जिनसांसाठी वेगळी कूपन्स देत जा, अशी महिलांची मागणी आहे. ती पुढी झाली म्हणजे नवीन टॉवेल घेतेवेळी बापाने शर्ट कमी घ्यावे कां मुडीने पायमोजे घेण्याचे पुढे ढकलावे, हा घरगुती वाद बंद होईल.

रस्ते आखण्याची कमिटी

हिंदुस्थानांत रस्त्यांवरील वहातूक वाढविण्यास पुष्कळ वाव आहे व त्या दृष्टीने नव्या रस्त्यांची आंखणी करणे जरूर आहे, ह्याविषयी "अर्थ" मध्ये लेख नुक्ताच येऊन गेला आहे. ग्रेट ब्रिटनमध्ये तेथील रस्त्यांच्या वाढीसंबंधी व सुधारणेविषयी चर्चा चालू आहे. तेथे, रस्त्यांचा मुख्य प्रश्न शहरांतील वहातूकीसंबंधीचा आहे. कारण तेथील वस्ती मुख्यतः शहरी स्वरूपाची आहे. वहातूक व्यवस्थित चालावी, अपघात टळावे, बांधणी काटकसरीची असावी, शहरांची अपेक्षित वाढ लक्षांत घेतली जावी, इत्यादि सूचना करून ब्रिटिश सरकारने रस्ते आखण्यासाठी एक तज्ज्ञांची कमिटी नेमली आहे.

ईस्टर्न बँक लि. च्या अध्यक्षानांचा आढावा

"बँकेस निवळ नफा ९५,५८० पौंड, म्हणजे मागील वर्षा-इतकाच झाला. डिव्हिडंडचा दर ४३%चा ५% करण्यांत आला आहे. बँकाकडे ठेवलेल्या रोख रकमा, स्टेट्स सेटलमेंट सरकारकडे ठेवलेल्या रकमा व १९४० च्या ३% कर्जरोख्यांत गुंतविलेल्या रकमा, ह्या वगळून सिंगापुरमधील बाकीची सर्व जिंदगी व येणे ही बँकेच्या ताळेबंदातून लिहून टाकण्यांत आली आहेत. करंट व सेव्हिंग खात्यांत ठेवी वाढल्या आहेत. परंतु सुमारे ७ लक्ष पौंडांची कर्जे कमी दिली गेली, त्यास मुख्य कारण मुबलक पैसा हेंच होय. निर्गत व्यापार मुख्यतः सरकारी नियंत्रणाखालीच असल्या कारणाने, बँकेला त्यांत भाग घेण्यास फारसा वाव नाही. हिंदुस्थान व इराक येथे वाढत्या चलनविस्तारामुळे खाद्य पदार्थांचे बाजारभाव वाढत आहेत, त्याचा परिणाम मुख्यतः आपल्या स्थानिक कारकून लोकांवर झाला आहे. त्यास आपण मदत करित आहोच."

ग्रेट ब्रिटनमधील कुपन पुस्तक

ग्रेट ब्रिटनमध्ये नित्योपयोगी बहुतेक सर्व जिनसांचे रेशनिंग चालू आहे. सर्व जिनसांची वर्षाची कुपन्स एकत्र बांधलेली पुस्तके स्थानिक कचेऱ्यांतून नांवांच्या अनुक्रमानुसार वाटण्यांत येतात. २५ जुलै रोजी सुरु होणारी कुपन पुस्तके मे महिना संपण्यापूर्वीच लोकांच्या हाती येऊ लागली. रेशनिंगखाली आलेल्या सर्व खाद्य पदार्थांची कुपन्स एकाच पृष्ठावर छापलेली आहेत. त्यामुळे, दुकानदारांना पाने चाळवावी लागणार नाहीत. कुपन्स खोडतांना मात्र जरा गैरसोय वाटेल, कारण खोडण्याच्या जागेचा आकार आतां फारच लहान झाला आहे. सावणासाठी स्वतंत्र पान नाही, पुस्तकाच्या मलपृष्ठाचा त्यासाठी उपयोग करण्यांत आला आहे. ह्या सर्व गोष्टींमुळे, दुकानदाराचा व गिन्हाइकाचा दोघांचाहि वेळ जाणार नाही, अशी सोय झाली आहे. कपड्यांच्या कुपनांचे पुस्तक मोठ्या कुपन बुकांतच आहे, तेहि आतां सुधारण्यांत आठे आहे. त्यांत तीन पृष्ठे आहेत. पहिल्या दोहोंवर ३६ कुपने छापली आहेत त्यांपैकी ४ कुपन्सचे पुनः चार भाग केलेले आहेत. तिसऱ्या पृष्ठावर चार टोकन कुपन्स छापलेली आहेत, ती मोडे-सारखी वापरता येतील. त्यांत आणखीहि १४ कुपन्स आहेत त्यांचा सुलासा करण्यांत आलेला नाही. अधिकाधिक जिनसा रेशनिंगखाली आल्या, म्हणजे त्यांसाठी वेगळी रेशनकार्डे काढण्याची आवश्यकता राहू नये, ह्यासाठी ही १४ कुपन्स कोर्त ठेवलेली असली पाहिजेत.

टाटा आयर्न अँड स्टील कं. लि.

विक्री, नफा, डिव्हिडंड, इत्यादींची तुलनात्मक माहिती

	३१ मार्च अखेरचे वर्ष; आंकडे हजार रुपयांचे			
	१९४३	१९४२	१९४१	१९४०
विक्री	१६,०२,०४	१८,१७,१५	१७,४३,०६	१३,२८,८८
मजुरी व पगार	३,०७,९३	२,४९,३६	२,३१,२०	२,०६,३४
एकूण सर्व ठोक नफा	१०,७१,४४	९,२६,७९	९,५७,५८	८,४७,६७
निवळ नफा	२,७२,२३	३,६७,५६	३,५३,७८	३,५७,४०
डिव्हिडंड	२,००,१९	२,२६,१९	२,४२,१८	२,१४,१८
नोकरांस बोनस	५२,५०	५१,५०	४९,७७	४३,९०

१९४१-४२ च्या मानने १९४२-४३ मध्ये विक्रीत २ कोटी रुपयांची घट आहे, त्याचा परिणाम, ठोक नफा, निवळ नफा, डिव्हिडंड, रिझर्व्ह फंड, कराची तरतूद, ह्या सर्वांवर झाला आहे.

डिव्हिडंडचा तुलनात्मक तक्ता

मुदत	प्रत्येक शेअरवर दिलेले डिव्हिडंड			
	पहिला प्रेफरन्स क्युमुलेटिव्ह (किं. १५० रु.)	दुसरा प्रेफरन्स क्युमुलेटिव्ह (किं. १०० रु.)	ऑर्डिनरी (किं. ७५ रु.)	डिफर्ड (किं. ३० रु.)
	रु. आ.	रु. आ.	रु. आ.	रु. आ. पै
१९३५-३६	९ ०	१७ ८	६ ०	७ ८ ०
१९३६-३७	९ ९	१५ २	१० ०	३६ ३ ६
१९३७-३८	९ ०	२० १०	१५ ८	७५ ११ ३
१९३८-३९	९ ०	२२ २	१८ ०	९३ १० ५
१९३९-४०	९ ०	७ ८	२५ ०	१४३ १४ ७
१९४०-४१	९ ०	७ ८	२९ ०	१७२ १० ०
१९४१-४२	९ ०	७ ८	२७ ०	१५८ ४ ०
१९४२-४३	९ ०	७ ८	२३ ०	१२९ ८ ९

पहिल्या प्रेफरन्स भागावर ६% म्हणजे प्रत्येक भागास ९ रुपये डिव्हिडंड मिळाले, म्हणजे सेकंड प्रेफरन्स भागास ७% म्हणजे प्रत्येक भागावर ७ रु. ८ आ. डिव्हिडंड मिळू शकते. ते देऊनहि नफा उरला, तर ऑर्डिनरी शेअरवर ८% म्हणजे प्रत्येक भागास ६ रु. मिळतात व नंतर डिफर्ड भागास २५% म्हणजे प्रत्येक भागास ७ रु. ८ आ. मिळतात. त्यानंतर उरलेली रकम ऑर्डिनरी व डिफर्ड भागांत निम्मी निम्मी वाटली जाते. कंपनीस चांगला नफा झाला म्हणजे डिफर्ड भागांवर फारच उच्च डिव्हिडंड मिळते, कारण प्रेफरन्स शेअरवर डिव्हिडंड देऊन बरीच प्रमाणे वांटणी झाली म्हणजे ४८,७५० डिफर्ड शेअर्सना मिळणारी रकम व ३,५०,००० ऑर्डिनरी शेअर्सना मिळणारी रकम, ह्या दोन्ही सारख्याच असतात. सट्टेवाल्यांस टाटा डिफर्ड फार प्रिय आहे.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books:
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

विमेदार नि हवाई हल्ला

रात्रुगणकदून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव यापासून चिन्-लढाऊ नागरिकांच्या जीविताला येणाऱ्या धोक्याचा समावेश विमा पॉलिसीच्या अर्थात होतो काय व त्यासाठी जादा प्रिमिअम भरावा लागेल काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये चर्चिला जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया**विमा कंपनीच्या**

विमा पॉलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावतां—

तुमचा नि तुमच्या आत्तेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्ष:—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. } वि. ह. देशमुख, बी. ९.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मॅनेजर

**मधुमेहावरील
औषध**

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागाविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

पूना गेस्ट हाऊस

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

दयवस्थापक

Studies in Agricultural Economics—Study No. 1

THE FARMER**HIS WELFARE & WEALTH**

BY

DR. M. G. BHAGAT, M. A., Ph. D.

WITH A FOREWORD BY

DEWAN BAHADUR

SIR T. VIJAYARAGHAVACHARYA,

K. B. E.

Price Rs. 10 nett

Personally I can honestly call this book a fascinating study. It is so true a picture of the country-side. I congratulate the author on the result.

T. Vijayaraghavacharya.

Published by

THE CO-OPERATORS' BOOK DEPOT
Sir Vithaldas Thackersey Memorial Building
9 Bakehouse Lane, Fort, Bombay.

हे पत्र पुणे, पेट भांबुडां घ. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
१६ श्रीपाद रामन काटे, बी. ९, यांनी 'दुर्गाधिवास,' भांबुडां, घ. नं. १२४११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.